

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΓΑΛΛΙΑΣ 1939-1940. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Θεοφάνη Κοπανιτσάνου
Φιλόλογος-Ιστοριογράφος

Η πορεία του νεότερου ελληνικού κράτους έχει αναπόφευκτα συνδεθεί με τις εκάστοτε Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες διαδραμάτισαν από σημαίνοντα έως καθοριστικό ρόλο στα ελληνικά δρώμενα. Η Γαλλία υπήρξε, κατά παράδοση, μία από τις χώρες αυτές, κυρίως από τα τέλη του 19ου αιώνα και μέχρι τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οπότε η δράση της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής στον ελλαδικό χώρο ήταν έντονη και οι δεσμοί των δύο χωρών, σε πολιτικοδιπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο, ενισχύθηκαν¹. Ως προς το στρατιωτικό τομέα, η ενίσχυση της Γαλλίας προς την Ελλάδα μεταφράστηκε τόσο σε αμοιβαία αλληλοϋποστήριξη, με ένοπλα τμήματα, στις διάφορες πολεμικές περιόδους, όσο και σε άμεση επιρροή και εξάρτηση στο ζήτημα της οργάνωσης, της εκπαίδευσης και του εξοπλισμού του στρατού της. Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, η Ελλάδα έμεινε έξω από τη ζώνη του άμεσου ενδιαφέροντος της Γαλλίας και, συνεπώς, περιθωριακά μόνο, το Παρίσι ασχολήθηκε με τα ελληνικά δρώμενα, κυρίως, μέσω τρίτων χωρών².

Το 1939, έτος ορόσημο για ολόκληρη την ανθρωπότητα, βρήκε τις δύο χώρες και πάλι στο ίδιο στρατόπεδο. Από τις αρχές Σεπτεμβρίου, στο παρασκήνιο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, που μόλις είχε ξεσπάσει, ξεκίνησαν διακριτικές επαφές μεταξύ της Ελλάδας, της Γαλλίας και της συμμάχου Αγγλίας, με στόχο την κατάρτιση κοινού σχεδίου ενεργείας για την ενίσχυση της Ελλάδας, ώστε αυτή να μπορέσει να αντεπεξέλθει σε τυχόν βουλγαρική ή ιταλική επίθεση. Οι εμπιστευτικές αυτές επαφές διεξήχθησαν σε δύο άξονες, όπως αυτοί υπαγορεύτηκαν από τις επιδιώξεις των δύο πλευρών. Συγκεκριμένα, στρατηγικός στόχος της Γαλλίας ήταν η δημιουργία ενός βαλκανικού Θεάτρου Επιχειρήσεων κατά της Γερμανίας στα πρότυπα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με την εγκατάσταση συμμαχικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη, ενώ βασική επιδίωξη του Ελληνικού Γενικού Επιτελείου Στρατού (ΓΕΣ) ήταν η αρωγή της Γαλλίας και της Βρετανίας στο ζήτημα της προπαρασκευής του ελληνικού στρατού. Οι επαφές αυτές δεν κατέληξαν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα, για λόγους που θα εξετασθούν στη συνέχεια, αποτελούν όμως χαρακτηριστικό δείγμα της γενικότερης πολιτικής γραμμής, των προθέσεων και των οραματισμών

¹ Θλιβερή εξαίρεση η πολιτική και στρατιωτική ενίσχυση της κεμαλικής Τουρκίας από τη Γαλλία κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία, με τα γνωστά αποτελέσματα.

² Χρήστος Ζ. Σαζανίδης, *Ξένοι, Βάσεις και Πυρηνικά στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη 1985, 92-94.

των δύο χωρών, όχι μόνο κατά συγκεκριμένη ιστορική περίοδο αλλά και σε άλλες περιπτώσεις.

Προτού όμως γίνει αναφορά στα όσα ειπώθηκαν κατά τις προαναφερόμενες συναντήσεις, κρίνεται σκόπιμη μια σύντομη αναφορά στις πολιτικοδιπλωματικές εξελίξεις που προηγήθηκαν και οι οποίες ουσιαστικά αποτέλεσαν την αφορμή για τις μετέπειτα στρατιωτικές επαφές Ελλάδας-Γαλλίας.

Οι αγγλογαλλικές εγγυήσεις

Με την είσοδο του 1939 τα σύννεφα του πολέμου εμφανίζονταν και πάλι απειλητικά πάνω από την Ευρώπη. Η αντίστροφη μέτρηση για ένα νέο παγκόσμιο πόλεμο είχε ήδη ξεκινήσει από τα μέσα της δεκαετίας του '30, όταν η εγγύηση ειρήνης, σταθερότητας και εφησυχασμού, αποτέλεσμα της αγγλογαλλικής ισχύος στον ευρωπαϊκό χώρο κατά την πρώτη μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο δεκαετία, άρχισε να κλυδωνίζεται επικίνδυνα. Η χιτλερική Γερμανία είχε επιδοθεί σε μια πυρετώδη προσπάθεια ανασυγκρότησής της, με στόχο την ανατροπή του ευρωπαϊκού status quo, και σύντομα έδειξε πως θα αποτελούσε απειλή για τα συμφέροντα και την ασφάλεια όσων βρίσκονταν στο στόχαστρό της. Σε αντίστοιχη τροχιά βρισκόταν και η Ιταλία, η οποία πρόβαλλε προοδευτικά τις επεκτατικές της βλέψεις προς την ανατολική Μεσόγειο. Η ιταλική απόβαση στην Αιθιοπία το 1935, η διαμόρφωση του Άξονα Ρώμης-Βερολίνου, η ανακατάληψη της Ρηνανίας και η επέκταση της ναζιστικής κυριαρχίας³ επέφεραν τη γενική κατάρρευση των διεθνών εγγυήσεων στην Ευρώπη⁴.

Μέσα σ' αυτό το ζοφερό κλίμα, η Ελλάδα προσπαθούσε να μείνει πιστή στη φιλειρηνική εξωτερική πολιτική που είχε χαράξει από την περίοδο που υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης. Η ελληνική διπλωματική στρατηγική από το 1923 είχε ως βασικό προσανατολισμό την προστασία της εδαφικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας της στο πλαίσιο των γενικών εγγυήσεων που προέβλεπε ο καταστατικός χάρτης της Κοινωνίας των Εθνών. Ειδικότερα, μέσω της σύναψης διεθνών συμφώνων και συνθηκών⁵, η Ελλάδα ακολούθησε πολιτική καλών σχέσεων με τους γείτονές της, επιδίωξε την κατοχύρωση της ειρήνης στα Βαλκάνια και υιοθέτησε πολιτική

³ Κύριες εκφράσεις της απειλητικής επέκτασης του ναζισμού στην Ευρώπη λίγο πριν από την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν η προσάρτηση της Αυστρίας το 1938 και ο διαμελισμός της Τσεχοσλοβακίας το Μάρτιο του 1939.

⁴ Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945*, τ. Α΄, Αθήνα 1992, 245.

⁵ Σημαντικότερες εκ των οποίων ήταν: α) η Συνθήκη Φιλίας, Συνδιαλλαγής και Διακανονισμού μεταξύ Ελλάδας-Ιταλίας της 23ης Σεπτεμβρίου 1928, β) τα διμερή ελληνοτουρκικά συμφωνία της 30ής Οκτωβρίου 1930 και 14ης Σεπτεμβρίου 1933 και γ) το Βαλκανικό Σύμφωνο της 9ης Φεβρουαρίου 1934 μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Γιουγκοσλαβίας και Ρουμανίας.

ουδετερότητας και ισορροπίας απέναντι στις Μεγάλες Δυνάμεις (διατήρηση των παραδοσιακών φιλικών δεσμών με Γαλλία και Αγγλία, σύσφιξη των ελληνοϊταλικών σχέσεων με τη συνθήκη του 1928 και άνοιγμα προς τη Γερμανία, με την οποία δημιούργησε καλές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις). Όμως οι εξωτερικές συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στον ευρωπαϊκό χώρο υποχρέωσαν τη χώρα σε αναπροσαρμογή της τακτικής της, δηλαδή σε διακριτική προσέγγιση των Αγγλογάλλων, χωρίς όμως να διαρρηχθούν οι σχέσεις της με την Ιταλία.

Το γεγονός που αποδείχθηκε καθοριστικό για τον οριστικό προσανατολισμό της Ελλάδας προς το αγγλογαλλικό «άρμα» ήταν η απόβαση των ιταλικών στρατευμάτων στην Αλβανία στις 7 Απριλίου 1939. Παρά τις κατηγορηματικές διαβεβαιώσεις της ιταλικής κυβέρνησης ότι θα σεβασθεί την ακεραιότητα και ανεξαρτησία της Ελλάδας, η απειλή κατά της χώρας ήταν πλέον σαφής. Η Ιταλία βρισκόταν ένα βήμα πριν από τα ελληνικά σύνορα και ο κίνδυνος για την Ελλάδα ήταν κάτι παραπάνω από ορατός. Χωρίς να διαθέτει μια συμβατικά κατοχυρωμένη εγγύηση της ασφάλειάς της και με τα ερείσματα στο βαλκανικό χώρο ουσιαστικά να εκλείπουν⁶, η μόνη λύση για να αποφύγει η Ελλάδα την πολιτική και διπλωματική της απομόνωση, σε περίπτωση ευρύτερης σύρραξης, ήταν η σύμπραξη με την αγγλογαλλική πλευρά.

Την ίδια στιγμή οι κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Βρετανίας, βλέποντας να διαταράσσεται η καθεστηκία τάξη στα Βαλκάνια, στην οποία και απέδιδαν μεγάλη σημασία, προέβησαν στις 13 Απριλίου 1939 σε μονομερείς δηλώσεις εγγύησης προς την Ελλάδα και τη Ρουμανία. Ο Βρετανός πρωθυπουργός Neville Chamberlain, από το βήμα της Βουλής των Κοινοτήτων, διαβεβαίωσε ότι η Αγγλία θα παρείχε κάθε δυνατή βοήθεια σε περίπτωση που απειλείτο η ανεξαρτησία των δύο χωρών. Την ίδια ημέρα το πρακτορείο Χαβάς μετέδωσε ανακοινωθέν της γαλλικής κυβέρνησης, με ανάλογες δηλώσεις του πρωθυπουργού Daladier. Ο Γάλλος Πρωθυπουργός διαβεβαίωσε με τη σειρά του ότι «η γαλλική κυβέρνηση απέδιδε τη μεγαλύτερη σημασία στην πρόληψη κάθε μεταβολής που θα επιβαλλόταν με τη βία ή με απειλή βίας στο καθεστώς της Μεσογείου ή της βαλκανικής χερσονήσου» και κατέληγε ότι «σε περίπτωση κατά την οποία επιχειρείτο ενέργεια που θα απειλούσε σαφώς την ανεξαρτησία της Ρουμανίας ή της Ελλάδας, και κατά την οποία η ρουμανική ή η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσαν ότι τα ζωτικά τους συμφέροντα επιβάλλουν να αντισταθούν με όλες τις εθνικές τους δυνάμεις, η γαλλική κυβέρνηση θα θεωρούσε υποχρέωσή της να παράσχει αμέσως προς αυτές όλη την υποστήριξη την οποία θα ήταν σε θέση να διαθέσει [...]»⁷.

Ήταν φανερό ότι η αποδοχή της εγγυητικής διαβεβαίωσης των δύο Δυτικών Δυνάμεων είχε γενικό χαρακτήρα και θα εφαρμοζόταν ενδεχομένως μόνον εναντίον

⁶ Για την άμβλυνση της διαβαλκανικής εγγύησης βλ. Σβολόπουλος, ό.π., 245-255.

⁷ Διονύσιος Α. Κόκκινος, *Οι δύο πόλεμοι 1940-41*, τ. Β', Αθήνα 1946, 27-28.

των χωρών εκείνων που θα επιβουλευόνταν την ακεραιότητα και ανεξαρτησία της χώρας. Σε περίπτωση, δηλαδή, που οι ορατοί για τα Βαλκάνια κίνδυνοι –η Ιταλία και η Βουλγαρία– εκδήλωναν επίθεση κατά της Ελλάδας και αυτή αποφάσιζε να αντισταθεί, θα είχε τη συνδρομή των δύο Μεγάλων Δυνάμεων με κάθε διαθέσιμο μέσο. Συνεπώς, η Ελλάδα εξασφάλιζε, έστω και αόριστα, την αμυντική της κάλυψη από τον αγγλογαλλικό συνασπισμό, ενώ ταυτόχρονα δεν παρέκκλινε από την πολιτική της ουδετερότητας που είχε υιοθετήσει, καθώς αυτή δε στρεφόταν υπέρ ή εναντίον οποιουδήποτε κράτους ή συνασπισμού-συμμαχίας κρατών.

Όμως η γενική αυτή δήλωση, αν και επαρκής ως ανασταλτικό μέσο όσων επιβουλευόνταν την ακεραιότητα της Ελλάδας, δεν μπορούσε να μεταφραστεί σε έμπρακτη βοήθεια. Ο καθορισμός της αγγλογαλλικής συνδρομής απαιτούσε, σύμφωνα με τη στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας, τη διενέργεια επαφών μεταξύ των στρατιωτικών επιτελείων των τριών χωρών. Σύμφωνα με τον αρχηγό του Ελληνικού ΓΕΣ, Στρατηγό Αλέξανδρο Παπάγο, για να αποφευχθούν αυτοσχεδιασμοί τη δεδομένη στιγμή κατά την οποία θα εκπληρώνονταν οι συμμαχικές υποχρεώσεις που απέρρεαν από τις εγγυητικές δηλώσεις της 13ης Απριλίου, καθώς και οι αντίστοιχες τουρκικές προς τους Αγγλογάλλους⁸, κρίθηκε απόλυτα επιβεβλημένη η διεξαγωγή αμοιβαίων συνεννοήσεων, ώστε, αφενός μεν, να διατυπωθούν οι ελληνικές απόψεις σε σχέση με τη βοήθεια που θα λάμβανε η χώρα, αφετέρου δε, να γίνουν οι απαραίτητες προπαρασκευαστικές εργασίες προκειμένου η συνδρομή αυτή να είναι αποτελεσματική και να πραγματοποιηθεί το ταχύτερο δυνατό από τη στιγμή που θα το ζητούσε η ελληνική κυβέρνηση⁹. Πριν από τις 3 Σεπτεμβρίου 1939, το Ελληνικό ΓΕΣ δεν είχε λάβει εποικοδομητική απάντηση στο αίτημα αυτό. Τα επιτελεία της Γαλλίας και της Βρετανίας περιορίζονταν στο να ζητούν μέσω των στρατιωτικών τους ακολούθων γενικές πληροφορίες, χωρίς όμως να θίγουν την ουσία του θέματος.

Αμέσως μετά την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, από την ελληνική πλευρά τέθηκε εκ νέου το ζήτημα των επαφών με τους στρατιωτικούς ακολούθους στην Αθήνα, της Γαλλίας και της Βρετανίας, προκειμένου να διαβιβάσουν τις ελληνικές απόψεις στα συμμαχικά επιτελεία. Των διεξαγόμενων επαφών προηγήθηκε απόρρητη αναφορά του Παπάγου της 2ας Σεπτεμβρίου προς τον πρόεδρο της κυβέρνησης Ιωάννη Μεταξά¹⁰, με την οποία καταδεικνύονταν τα σημαντικότερα ζητήματα που

⁸ Αποτέλεσμα της σύναψης της βρετανοτουρκικής συμφωνίας της 12ης Μαΐου 1939 και της υπογραφής κοινής γαλλοτουρκικής δήλωσης στο Παρίσι στις 23 Ιουνίου 1939, για συνεργασία σε περίπτωση πολέμου στη Μεσόγειο.

⁹ Αλέξανδρος Παπάγος, *Ο Πόλεμος της Ελλάδας 1940-1941*, Αθήνα 1995, 69.

¹⁰ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.722/Ε/2, Αναφορά του αρχηγού του ΓΕΣ Αντιστρατήγου Παπάγου σχετικά με την αγγλογαλλική συνδρομή προς τον ελληνικό στρατό.

το Ελληνικό Επιτελείο θα έθετε υπόψη των Συμμάχων. Στην αναφορά του, ο Παπάγος ανέπτυξε απόψεις και προτεινόμενες λύσεις για τα θέματα:

- της διάθεσης του οπλισμού και του υλικού που είχε ήδη παραγγείλει η Ελλάδα από τις δύο χώρες,

- της ασφάλειας των ελληνικών θαλάσσιων και χερσαίων συγκοινωνιών για την καλύτερη δυνατή διεξαγωγή της επιστράτευσης και συγκέντρωσης των ελληνικών δυνάμεων,

- της αντιμετώπισης μιας ενδεχόμενης στρατιωτικής εμπλοκής με τα ιταλικά στρατεύματα στην Αλβανία και αντίστοιχης πιθανής επιχείρησης με τη Βουλγαρία και

- του πολεμικού ανεφοδιασμού της χώρας σε περίπτωση πολέμου.

Η πρωτοβουλία Weygand για τη δημιουργία βαλκανικού μετώπου

Οι πυρετώδεις συνεννοήσεις του Σεπτεμβρίου 1939 μεταξύ των Δυτικών Δυνάμεων και της Ελλάδας ξεκίνησαν στις αρχές του μήνα, με συνεχείς συναντήσεις του Παπάγου με τους στρατιωτικούς ακολούθους της Γαλλίας και της Βρετανίας στην Αθήνα. Στις συναντήσεις αυτές ο Αρχηγός του ΓΕΣ εξέφρασε την πεποίθησή του ότι ο καλύτερος και αποτελεσματικότερος τρόπος ενίσχυσης της Ελλάδας, σε περίπτωση που δεχόταν απρόκλητη επίθεση, ήταν να τη βοηθήσουν πριν από την εκδήλωσή της, ώστε να επιταχυνθεί ο ρυθμός της πολεμικής προπαρασκευής της χώρας. Ο Παπάγος έδωσε προτεραιότητα στην ταχύτερη δυνατή εκτέλεση των παραγγελιών σε οπλισμό και υλικά από τη Γαλλία και τη Βρετανία¹¹ και επέμεινε στη συνδρομή του συμμαχικού στην ανατολική Μεσόγειο στόλου και της αγγλογαλλικής αεροπορίας, προκειμένου να επιτευχθεί η ομαλή διεξαγωγή της επιστράτευσης και συγκέντρωσης των ελληνικών δυνάμεων. Παράλληλα, εστίασε στην προσπάθεια αποκλεισμού, από τους Συμμάχους, της ενίσχυσης των ιταλικών δυνάμεων στην Αλβανία κατά την περίοδο των επιχειρήσεων και εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα δε θα μπορούσε να διεξαγάγει διμέτωπο αγώνα σε περίπτωση που παρενέβαινε στον πόλεμο και η Βουλγαρία¹². Καταλήγοντας, ο Έλληνας αρχιστράτηγος επισήμανε την ανάγκη καταρτισμού ενός κοινού συμμαχικού σχεδίου για την αντιμετώπιση ενδεχόμενης ιταλικής ή ιταλοβουλγαρικής επίθεσης εναντίον της Ελλάδας. Οι στρατιωτικοί ακόλουθοι

¹¹Σχετικά με το ζήτημα της προμήθειας πολεμικού υλικού από τη Γαλλία το 1939 βλ. στο ίδιο, Φ.633/Α/1, Έκθεση πεπραγμένων της Διεύθυνσης Πυροβολικού του Υπουργείου Στρατιωτικών κατά την πολεμική περίοδο από 28/10/1940 έως 27/4/1941, 11-17.

¹² Παπάγος, ό.π., 70-71.

συμφώνησαν με τις απόψεις του Παπάγου και ανέλαβαν να τις διαβιβάσουν στα επιτελεία τους.

Σε συνέχεια των παραπάνω συνεννοήσεων, το ΓΕΣ ήλθε σε επαφή με μια σημαίνουσα στρατιωτική προσωπικότητα, τον Γάλλο Στρατηγό Weygand¹³. Ο Weygand, από τη στιγμή που ανέλαβε τη διοίκηση των γαλλικών δυνάμεων στη Συρία, είχε εκφράσει, μέσω του Έλληνα πρέσβη στο Παρίσι Νικολάου Πολίτη, την επιθυμία να πραγματοποιήσει συνάντηση στην Αθήνα με την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας. Η ελληνική κυβέρνηση, θέλοντας να μείνει πιστή στη στάση ουδετερότητας που τηρούσε και προς αποφυγή παρεξηγήσεων¹⁴, δε συμφώνησε με την έλευση του Γάλλου στρατηγού στην Αθήνα, ενέκρινε όμως τη μετάβαση αξιωματικού του ΓΕΣ στην Άγκυρα, όπου βρισκόταν ο Weygand για διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση και το Επιτελείο Στρατού της Τουρκίας.

Έτσι, στις 10 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε, στη γαλλική πρεσβεία στην Άγκυρα, συνάντηση του Weygand με τον τότε Αντισυνταγματάρχη Πεζικού Κωνσταντίνο Δόβα¹⁵, παρουσία του Γάλλου στρατιωτικού ακολούθου στην Τουρκία, Στρατηγού Βουαρέν. Όπως προκύπτει από την αναφορά του Αντισυνταγματάρχη Δόβα προς τον Αρχηγό του ΓΕΣ της 15ης Σεπτεμβρίου 1939¹⁶, ο Γάλλος στρατηγός έκανε εξαρχής σαφείς τις προθέσεις της χώρας του. Κατά τον Weygand, ο πόλεμος θα συνεχιζόταν ακόμα και μετά την εκκαθάριση της κατάστασης στην Πολωνία, για την οποία απέφυγε να κάνει ακριβείς προβλέψεις, με την Ιταλία να συμμαχεί στο πλευρό των Γερμανών. Υπέθετε ότι ο αγώνας δε θα κρινόταν στο Δυτικό Μέτωπο, στηριζόμενος στην πεποίθηση ότι οι μεν Γερμανοί θα ήταν αδύνατον να θραύσουν την οχυρωμένη Γραμμή Maginot, ενώ και οι Γάλλοι θα είχαν την ίδια τύχη στην προσπάθειά τους να διασπάσουν τη Γραμμή Siegfried. Έτσι, προέκρινε ότι το βαλκανικό Θέατρο Επιχειρήσεων θα διαδραμάτιζε, πολύ σύντομα, πρωτεύοντα ρόλο για τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές και πως εκεί θα κρινόταν τελικά ο πόλεμος. Βάση της

¹³ Ο Maxim Weygand είχε διατελέσει αρχηγός του επιτελείου του Στρατάρχη Fosch κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1939 ανακλήθηκε στην υπηρεσία για να αναλάβει τη Γενική Διοίκηση του Θεάτρου Επιχειρήσεων της ανατολικής Μεσογείου στη Βηρυτό.

¹⁴ Τελικά, η Ελλάδα δεν απέφυγε τις γερμανικές κατηγορίες για συμμετοχή της στη συμμαχική «σκευωρία» δημιουργίας βαλκανικού μετώπου κατά της Γερμανίας. Βάση της γερμανικής προπαγάνδας αποτέλεσαν έγγραφα που προήλθαν από κατασχεθέντα αρχεία του γαλλικού στρατηγείου, αναφορικά με τις συναντήσεις Δόβα-Weygand και Παπάγου-Mariott το Δεκέμβριο του 1939 (βλ. παρακάτω), που βρέθηκαν στο σταθμό της γαλλικής πόλης Charité.

¹⁵ Το 1939 ο Αντισυνταγματάρχης Κωνσταντίνος Δόβας ήταν Διευθυντής του Τμήματος Επιχειρήσεων του 3ου Επιτελικού Γραφείου του ΓΕΣ. Ο Δόβας έφθασε στο βαθμό του αντιστρατήγου. Διετέλεσε Αρχηγός ΓΕΕΘΑ το 1954 και υπηρεσιακός Πρωθυπουργός την περίοδο από 20 Σεπτεμβρίου έως 4 Νοεμβρίου 1961.

¹⁶ Παπάγος, ό.π., 127-140.

γαλλικής θεωρίας αποτελούσε η στρατηγική του Franchet d' Espérey¹⁷ το 1918, κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία όμως, λόγω της ανακωχής, δεν ολοκληρώθηκε. Ουσιαστικά ο Weygand ήταν φορέας του γαλλικού οράματος σχετικά με το άνοιγμα ενός ανατολικού μετώπου κατά της Γερμανίας, που θα εκτεινόταν από την Πολωνία –μέσω της Σοβιετικής Ένωσης– μέχρι τα Βαλκάνια και θα είχε ως κέντρο των επιχειρήσεων τη Θεσσαλονίκη. Κατά τους Γάλλους, το λιμάνι της Θεσσαλονίκης θα είχε, και στην περίπτωση αυτή, την ίδια σημασία που είχε το 1915¹⁸.

Ήταν σαφές ότι ο Weygand είχε την εντολή να εξετάσει τη δυνατότητα μιας συμμαχικής απόβασης στη Θεσσαλονίκη¹⁹. Για το λόγο αυτό ζήτησε από τον Αντισυνταγματάρχη Δόβα, μεταξύ άλλων, λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με το λιμάνι, την κατάσταση του προγεφυρώματος που κατασκευάστηκε κατά το Μεγάλο Πόλεμο και τη διαμόρφωση του εδάφους βορείως του προγεφυρώματος, τονίζοντας ότι έπρεπε να αρχίσει εκ νέου η οργάνωσή του. Παράλληλα, εξέφρασε την επιθυμία να αποστείλει στην Ελλάδα δύο αξιωματικούς με πολιτική περιβολή για να μελετήσουν τις δυνατότητες χρησιμοποίησης της Θεσσαλονίκης ως βάσης επιχειρήσεων και ρώτησε αν υπήρχαν ελληνικά πλοία για τη μεταφορά γαλλικών δυνάμεων από τη Συρία στη Θεσσαλονίκη. Ενημέρωσε τον Δόβα ότι θα χρειαζόταν περίπου 17 πλοία για τη μεταφορά μίας ενισχυμένης μεραρχίας, που διέθετε ήδη στη Βηρυτό, και υπολόγιζε στη διάθεση ακόμη 2-3 μεραρχιών²⁰.

¹⁷ Ο Franchet d' Espérey διαδέχθηκε τον Στρατηγό Guillaumat στη Διοίκηση των συμμαχικών στρατευμάτων της Ανατολής στο Μακεδονικό Μέτωπο τον Ιούνιο του 1918.

¹⁸ Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Σύμμαχοι, παραβιάζοντας την ελληνική ουδετερότητα, δημιούργησαν στη Θεσσαλονίκη μέτωπο, με την απόβαση στις 5 Οκτωβρίου 1915 αγγλογαλλικών δυνάμεων υπό τη διοίκηση του Στρατηγού Sarrail. Στόχοι των Συμμάχων ήταν, πρώτον, η εξασφάλιση, μέσω Θεσσαλονίκης, της μόνης ασφαλούς συγκοινωνιακής οδού με τη Σερβία προκειμένου η τελευταία να εφοδιαστεί, δεύτερον, η αντιμετώπιση της πιθανότητας δημιουργίας στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης ενός στρατηγικού επιθετικού πλευρού και, τρίτον, η αποτροπή του κινδύνου δημιουργίας βάσεων γερμανικών υποβρυχίων στην Ελλάδα, ικανών να απειλήσουν τις βρετανικές συγκοινωνιακές γραμμές προς την ανατολή.

¹⁹ Όπως εξήγησε ο Στρατηγός Βουαρέν στον Δόβα, σε συνάντησή τους στη γαλλική πρεσβεία στις 11 Σεπτεμβρίου, η έννοια των όσων εξέφρασε ο Γάλλος στρατηγός την προηγούμενη μέρα ήταν η χρησιμοποίηση της Θεσσαλονίκης ως βάσης στην περίπτωση που η Γερμανία στρεφόταν προς το νότο και δημιουργείτο μέτωπο στη Γιουγκοσλαβία και στη Βουλγαρία.

²⁰ Επιπρόσθετα ο Weygand, στην τρίωρη συνάντησή του με τον Έλληνα αξιωματικό, υπέβαλε μια σειρά ερωτημάτων σχετικά με τα Θέατρα Επιχειρήσεων της Βουλγαρίας και της Αλβανίας, τη διαμόρφωση του εδάφους, τις κατευθύνσεις εισβολής, τις σιδηροδρομικές και οδικές συγκοινωνίες, τα μικρά λιμάνια και τις οχυρώσεις. Ζήτησε πληροφορίες για τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις και ειδικότερα για την αρχική διάταξη κατά Θέατρο, τον απαιτούμενο χρόνο συγκέντρωσης, την οργάνωση της διοίκησης και τις προβλέψεις του Ελληνικού ΓΕΣ για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Ενδιαφέρθηκε για τις αμοιβαίες συμβατικές υποχρεώσεις των βαλκανικών κρατών, τη διάταξη των ιταλικών δυνάμεων στην Αλβανία και τα μέτρα από ελληνικής πλευράς για την ενίσχυση της προκάλυψης στην Ήπειρο και στη δυτική Μακεδονία.

Ο Αντισυνταγματάρχης Δόβας, με τη σειρά του, αποδείχθηκε εξαιρετικός φορέας των ελληνικών θέσεων, καθώς έδωσε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες στον Γάλλο στρατηγό, προωθώντας παράλληλα, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, τα ελληνικά συμφέροντα. Ο Έλληνας εντεταλμένος, ακολουθώντας τις οδηγίες του Παπάγου, έδωσε έμφαση στο ζήτημα της χορήγησης του απαραίτητου εξοπλισμού προς τη χώρα, επισημαίνοντας τις ανάγκες της Ελλάδας σε υλικά και οπλισμό και τη σημασία της άμεσης ικανοποίησής τους από τους Συμμάχους. Για το λόγο αυτό παρέδωσε μάλιστα σχετικό πίνακα του Ελληνικού ΓΕΣ, διαβιβάζοντας παράλληλα την παράκληση του Έλληνα αντιστρατήγου για προσωπική παρέμβαση του Γάλλου στρατηγού στην εκτέλεση των παραγγελιών. Επίσης, ζήτησε επιτάχυνση της παράδοσης των παραγγελλθέντων αεροπλάνων²¹ και έκανε νύξη σχετικά με το οικονομικό ζήτημα (πιστώσεις 2 εκατ. λιρών από Αγγλία και 150 εκατ. φράγκων από Γαλλία). Επέμεινε στο πρόβλημα της συγκέντρωσης του ελληνικού στρατού και ζήτησε την άμεση ενίσχυση της ασφάλειας των ελληνικών νηοπομπών με συμμαχικά πλοία. Έθεσε ως ζήτημα πρώτιστης ανάγκης την ταχεία ενίσχυση με συμμαχικές αεροπορικές μονάδες, πλήρως συγκροτημένες από πλευράς προσωπικού και υλικού, και με μονάδες αντιαεροπορικής άμυνας. Τέλος, εξήγησε τη σημασία της ενίσχυσης του βαλκανικού Θεάτρου Επιχειρήσεων με συγκροτημένες αεροπορικές μονάδες που θα καθιστούσαν δυνατή την αποβίβαση των γαλλικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα τη μεταφορά συμμαχικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη. Ο Weygand υποστήριξε τις ελληνικές απόψεις στην έκθεσή του προς το Παρίσι.

Η συνάντηση Weygand-Δόβα ενίσχυσε ως ένα βαθμό την ελληνική ελπίδα για προώθηση του ζητήματος της ικανοποίησης των στρατιωτικών αναγκών της χώρας σε υλικά, με την προσωπική παρέμβαση του Weygand, αν και εξακολουθούσε να υπάρχει ασάφεια ως προς τον τρόπο και το μέγεθος της βοήθειας που θα παρείχαν οι Μεγάλες Δυνάμεις προς την Ελλάδα, σε περίπτωση ανάγκης. Ο Γάλλος στρατηγός ούτε είχε αναφερθεί συγκεκριμένα στο θέμα ούτε έδωσε σαφείς διαβεβαιώσεις. Ο ίδιος απέδιδε μεγάλη σημασία στη δημιουργία βαλκανικού μετώπου και στη χρησιμοποίηση της Θεσσαλονίκης ως βάσης εξόρμησης κατά των Γερμανών. Όμως ήταν φανερό ότι καμία προπαρασκευή δεν είχε γίνει προς την κατεύθυνση αυτή. Από τη συζήτηση φάνηκε η απελπιστική ανεπάρκεια των Δυτικών Συμμάχων σε υλικά μέσα και γενικότερα στην πολεμική προπαρασκευή. Οι υπάρχουσες ή τουλάχιστον οι διαθέσιμες γαλλικές δυνάμεις ήταν πολύ περιορισμένες. Η γαλλική

²¹ Το 1938 παραγγέλθηκαν στη Γαλλία 24 βομβαρδιστικά-αναγνωριστικά Potez 63 δικινητήρια και στην Αγγλία 12 ελαφρά βομβαρδιστικά Blenheim IV και 12 ελαφρά βομβαρδιστικά Fairey Battle. Το 1939 η Ελλάδα παρέλαβε από τη Γαλλία 12 Potez 63, σε αρκετά καλή κατάσταση, αλλά με ελλείψεις σε ανταλλακτικά (τα υπόλοιπα 12 κρατήθηκαν για την εξυπηρέτηση ίδιων αναγκών), καθώς και ολόκληρη την παραγγελία από την Αγγλία, εκτός από ένα Fairey Battle που καταστράφηκε κατά τη μεταφορά του.

πρόταση για τη δημιουργία μετώπου με μόλις 2-3 μεραρχίες το αποδείκνυε περίτρανα. Επιπρόσθετα, από τα λεγόμενα του Weygand διαφαινόταν ότι η αγγλογαλλική συνεργασία σε περίπτωση πολέμου στην ανατολική Μεσόγειο και ειδικότερα στα Βαλκάνια όχι μόνο δεν ήταν σαφώς καθορισμένη αλλά ούτε καν δεδομένη. Πράγματι, οι κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Αγγλίας δεν είχαν ακόμη συμφωνήσει για το ζήτημα της Θεσσαλονίκης. Λίγο πριν από τη συνάντηση Weygand-Δόβα, το Λονδίνο είχε εκφράσει τις αντιρρήσεις του στα γαλλικά σχέδια. Στις 9 Σεπτεμβρίου η Αγγλία απηύθυνε προς τη Γαλλία επείγουσα προειδοποίηση αποχής από κάθε προετοιμασία επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, καθώς μια τέτοια κίνηση θα μπορούσε να προκαλέσει την εμπλοκή της Ιταλίας στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας²². Παράλληλα, σύμφωνα με τους Αγγλους, η Θεσσαλονίκη δε διέθετε επαρκές συγκοινωνιακό δίκτυο, είχε δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες και ευνοούσε την ανάπτυξη ασθενειών. Συνεπώς ήταν ακατάλληλη ως βάση επιχειρήσεων.

Η ανεπάρκεια των συμμαχικών στρατευμάτων και του εξοπλισμού που διέθεταν, καθώς και η έλλειψη σύμπνοιας και ενότητας της αγγλογαλλικής στρατιωτικής ηγεσίας, δεν ήταν οι μόνες αποθαρρυντικές παράμετροι στο περί Θεσσαλονίκης σχέδιο. Οι υφιστάμενες πολιτικές και στρατιωτικές συνθήκες αποτελούσαν έναν επιπρόσθετο ανασταλτικό παράγοντα στη δυνατότητα σχηματισμού βαλκανικού μετώπου, ικανού να απειλήσει σοβαρά τη Γερμανία ή να εξουδετερώσει ενδεχόμενες επιθετικές προθέσεις της. Όπως ορθώς παρατηρούσε ο Αρχηγός του Ελληνικού ΓΕΣ, οι πολιτικές και στρατιωτικές συνθήκες το Σεπτέμβριο του 1939 ήταν εντελώς διαφορετικές από εκείνες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ειδικότερα, το 1914 ο πόλεμος είχε ξεκινήσει από τα Βαλκάνια με την επίθεση των Αυστροούγγρων εναντίον της Σερβίας και επεκτάθηκε με την είσοδο της Βουλγαρίας και της Τουρκίας στο πλευρό των Κεντρικών Αυτοκρατοριών και με την αποβίβαση των συμμαχικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη. Τότε η Ρωσία και η Ιταλία ήταν στο πλευρό των Αγγλογάλλων, ενώ οι συγκοινωνίες στη Μεσόγειο ήταν ασφαλείς και ως εκ τούτου δεν υπήρχαν δυσκολίες στις μεταφορές των συμμαχικών στρατευμάτων, υλικών και εφοδίων. Όμως το Σεπτέμβριο του 1939 η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Γιουγκοσλαβία ήταν αποφασισμένες να προασπίσουν την ουδετερότητά τους. Οι μονομερείς δηλώσεις εγγύησης των Αγγλογάλλων προς τις δύο πρώτες είχαν καθαρά αμυντικό χαρακτήρα, αφού θα είχαν εφαρμογή μόνο σε περίπτωση απρόκλητης επίθεσης, ενώ στην ίδια αμυντική τροχιά ήταν και η πολιτική της Τουρκίας. Το βαλκανικό σύμφωνο του 1934 είχε επίσης αμυντικό χαρακτήρα και θα εφαρμοζόταν αποκλειστικά στην περίπτωση μιας ακραιφνώς βαλκανικής σύρραξης. Επιπλέον, τα κράτη της Βαλκανικής διατηρούσαν ομαλές σχέσεις με τη Γερμανία λόγω των οικονομικών συμφωνιών που τους συνέδεαν, η Ρωσία συνδεόταν με τη

²² Heinz A. Richter, *Η Ιταλο-γερμανική Επίθεση εναντίον της Ελλάδος*, Αθήνα 1998, 35.

Γερμανία με το από 23 Αυγούστου 1939 Σύμφωνο Μη Επιθέσεως και η Ιταλία, αν και δεν είχε εμπλακεί ακόμη στον πόλεμο, υποχρέωνε τις Δυτικές Δυνάμεις να τηρούν μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις στην Αφρική, ήταν σύμμαχος της Γερμανίας και ενδεχόμενη εμπλοκή της στον πόλεμο θα καθιστούσε επικίνδυνες τις συμμαχικές μεταφορές στη Μεσόγειο. Τέλος, στην περίπτωση που η Ιταλία εξαπέλυε επίθεση εναντίον βαλκανικού κράτους, η σύρραξη στην περιοχή, σύμφωνα με τις κρατούσες πολιτικές συνθήκες, θα λάμβανε μόνο τοπικό χαρακτήρα. Εν κατακλείδι, ο Παπάγος συμπέρανε ότι «ως είχαν κατά Σεπτέμβριον 1939 αι πολιτικά και στρατιωτικά συνθήκαι, δεν υπήρχον ούτε αι πιθανότητες, ούτε και αι δυνατότητες της, πρωτοβουλία των Δυτικών Δυνάμεων, δημιουργίας Βαλκανικού πολεμικού θεάτρου, δυναμένου ν' απειλήση σοβαρώς την Γερμανίαν και να επιφέρει την κρίσιν του πολέμου. Μόνον εάν τα τέσσαρα Βαλκανικά Κράτη ήσκουν κοινήν εξωτερικήν πολιτικήν, είτε τασσόμενα αυτοβούλως αμέσως παρά το πλευρόν της Αγγλίας και Γαλλίας, είτε αντιμετωπίζοντα από κοινού οιανδήποτε τυχόν εχθρικήν ενέργειαν του Άξονος εναντίον ενός εξ αυτών και εξουδετερούντα ταχέως και κατ' αμφοτέρας τας περιπτώσεις την Βουλγαρίαν, εφ' όσον αύτη δεν ήθελε ταχθεί παρά το πλευρόν των, θα ήτο δυνατόν να δημιουργηθή Βαλκανικόν θέατρον πολέμου ικανόν να εξασκήση επίδρασιν επί της όλης εκβάσεως της συρράξεως. Δυστυχώς, η πολιτική των τεσσάρων Βαλκανικών κρατών δεν ήτο κατά Σεπτέμβριον 1939 τοιαύτη, ούτε και μετέπειτα υπήρξε»²³.

Η γενική εντύπωση αναφορικά με το συντονισμό των προσπαθειών για την αντιμετώπιση ενός κοινού αντιπάλου δεν ήταν γενικώς ενθαρρυντική από το ΓΕΣ. Οι γαλλικές προτάσεις δε φάνηκε να πείθουν ούτε την πολιτική ηγεσία της χώρας. Ο πρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Στρατιωτικών Ιωάννης Μεταξάς με απογοήτευση σημείωνε στο Ημερολόγιό του: «14 Σεπτεμβρίου. Πέμπτη. Επιστροφή Δόβα. Τα του Ανατολικού Μετώπου δεν φαίνονται προς το παρόν σοβαρά...»²⁴. Η ελληνική κυβέρνηση απέρριψε την πρόταση Weygand για την έλευση των δύο αξιωματικών στη Θεσσαλονίκη, ώστε να μη δώσει λαβή για παρεξήγήσεις σε περίπτωση που αυτό γινόταν γνωστό.

Οι διαπραγματεύσεις Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1939

²³ Παπάγος, ό.π., 77-78.

²⁴ Ιωάννης Μεταξάς, *Το Προσωπικό του Ημερολόγιου*, τ. Δ', 394.

Οι εμπιστευτικές επαφές συνεχίστηκαν και τους επόμενους μήνες. Έτσι, στα τέλη Νοεμβρίου 1939 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα συνάντηση του Παπάγου με δύο ανώτερους αξιωματικούς του Τουρκικού Γενικού Επιτελείου. Οι κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Αγγλίας διεμήνυσαν μέσω της συμμάχου τους Τουρκίας²⁵ ότι, σε περίπτωση που η Ελλάδα δεχόταν επίθεση, θα της παρείχαν ενίσχυση αρχικά με 4-5 μεραρχίες. Παράλληλα, η κυβέρνηση της Τουρκίας είχε αποδεχθεί τη μεταφορά των συμμαχικών δυνάμεων με προορισμό τη Θεσσαλονίκη μέσω των εδαφών της, καθώς και τη χρησιμοποίηση τουρκικών σιδηροδρόμων και λιμανιών, σε περίπτωση που παρουσιάζονταν δυσχέρειες στην απευθείας θαλάσσια μεταφορά των δυνάμεων αυτών προς την Ελλάδα. Η Τουρκία ανέλαβε να γνωστοποιήσει τις προθέσεις των Αγγλογάλλων και να ζητήσει από την Ελλάδα, αφενός, τη διάθεση και προπαρασκευή και άλλων λιμανιών μεταξύ Αλεξανδρούπολης και Θεσσαλονίκης²⁶, με στόχο την επιτάχυνση της μεταφοράς των συμμαχικών δυνάμεων, αφετέρου, την έγκριση της Ελλάδας για άμεση μεταφορά και εναποθήκευση στη Θεσσαλονίκη μέρους των εφοδίων και υλικών του εκστρατευτικού σώματος. Τη φύλαξη και διευθέτηση του υλικού θα αναλάμβαναν δύο αξιωματικοί επιτελείς, τους οποίους οι Σύμμαχοι επιθυμούσαν να στείλουν άμεσα στην Ελλάδα, με πολιτική περιβολή και με κάθε μυστικότητα. Επίσης, οι Αγγλογάλλοι ζητούσαν πληροφορίες για τη Θεσσαλονίκη και για άλλα σημεία αποβίβασης των στρατευμάτων τους, καθώς και για τον ελληνικό στρατό γενικότερα. Ενημέρωσαν, επίσης, ότι, σε ώρα πολέμου, η γαλλική κυβέρνηση θα ήταν σε θέση να αποστείλει στην Ελλάδα υψηλή στρατιωτική προσωπικότητα. Ουσιαστικά, με την ανακοίνωση αυτή, οι απεσταλμένοι του Τουρκικού Επιτελείου ήταν φορείς των γνωστών γαλλικών προτάσεων για τη δημιουργία βαλκανικού Θεάτρου Επιχειρήσεων με βάση τη Θεσσαλονίκη. Όμως, για άλλη μια φορά, δεν έγινε καμία νύξη σχετικά με το ζήτημα που απασχολούσε τη στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας, δηλαδή την εξασφάλιση σαφών δεσμεύσεων σχετικά με τον τρόπο και το μέγεθος της βοήθειας που θα παρείχαν οι Δυτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα για την άμεση και αποτελεσματική προπαρασκευή του στρατού της.

²⁵ Ήδη οι τρεις χώρες, εκτός από τις διμερείς συμφωνίες που είχαν υπογράψει, συνδέονταν πλέον και με την αγγλογαλλοτουρκική συνθήκη της Αγκυρας της 19ης Οκτωβρίου 1939, γνωστή ως Τριμερές Σύμφωνο Αμοιβαίας Βοήθειας, αμυντικού χαρακτήρα. Σύμφωνα με το άρθρο 3 της συνθήκης, όσο καιρό θα παρέμεναν σε ισχύ οι εγγυήσεις της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου προς την Ελλάδα και τη Ρουμανία μέσω των σχετικών δηλώσεων της 13ης Απριλίου 1939, η Τουρκία θα συνεργαζόταν ενεργά με τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο και θα τους παρείχε κάθε συνδρομή και βοήθεια την οποία διέθετε σε περίπτωση κατά την οποία η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο θα εμπλέκονταν σε εχθροπραξίες εξαιτίας των εγγυήσεων προς τη μία ή την άλλη εκ των προαναφερόμενων δυνάμεων.

²⁶ Πρόκειται για τα λιμάνια της Αμφίπολης, των Ελευθερών, της Κεραμωτής και του Πόρτο Λάγος, που είχε υποδείξει ο Δόβας στον Weygand.

Σε έγγραφη απάντησή του²⁷ στην ανακοίνωση του Τουρκικού Επιτελείου, ο Αρχηγός του ΓΕΣ έκρινε αναποτελεσματική τη μεταφορά στη Θεσσαλονίκη 4-5 μεραρχιών, σε περίπτωση επίθεσης Μεγάλης Δύναμης κατά της Ελλάδας. Ως απαραίτητες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση αυτού του ενδεχομένου έθεσε την άμεση ενίσχυση του ελληνικού στρατού με συμμαχικές μονάδες αεροπορίας και αντιαεροπορικού πυροβολικού, τη συνεργασία του συμμαχικού στόλου με τις ελληνικές ναυτικές δυνάμεις, την άμεση παράδοση των αεροπλάνων που είχε παραγγείλει η ελληνική κυβέρνηση με ίδια οικονομικά μέσα στις βιομηχανίες των δύο χωρών²⁸ και την αύξηση των πιστώσεων προς την Ελλάδα, επαναλαμβάνοντας ουσιαστικά τις ελληνικές απόψεις που είχαν και παλαιότερα εκτεθεί. Ένσταση εξέφρασε ο Παπάγος ως προς την άμεση μεταφορά των συμμαχικών μεραρχιών και την εναποθήκευση επί ελληνικού εδάφους εφοδίων και υλικών, καθώς μια τέτοια κίνηση ήταν αντίθετη με την πολιτική ουδετερότητας της Ελλάδας. Επιπλέον, σε συνοδευτικό σημείωμά του προς τα συμμαχικά επιτελεία, ο Παπάγος διατύπωνε τη γνώμη ότι, σε περίπτωση επέκτασης του πολέμου στα Βαλκάνια και ανάμειξη της Ελλάδας σ' αυτόν, οι συνεννοήσεις μεταξύ της Ελλάδας και των Συμμάχων θα έπρεπε να αποβλέπουν στη μελέτη και στην εκπόνηση κοινού σχεδίου ενεργείας που θα αντιμετώπιζε τις πιθανότερες περιπτώσεις επέκτασης της σύρραξης και θα καθόριζε την αποστολή καθενός από τους συνεργαζόμενους συμμαχικούς στρατούς.

Ακολούθησε απάντηση του αρχηγού του Τουρκικού Επιτελείου Fevzi Cakmak της 19ης Δεκεμβρίου 1939²⁹, σύμφωνα με την οποία το σημείωμα του Παπάγου είχε διαβιβασθεί στις κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Αγγλίας. Ο Τούρκος στρατάρχης, αν και συμεριζόταν την άποψη του Έλληνα ομολόγου του για την ενίσχυση του ελληνικού στρατού σε μονάδες αεροπορίας και αντιαεροπορικού πυροβολικού, τάχθηκε υπέρ της άμεσης αποβίβασης των συμμαχικών στρατευμάτων στη ζώνη της Θεσσαλονίκης, υποστηρίζοντας ότι ο εχθρός επωφελούμενος από την εικοσαήμερη καθυστέρηση της άφιξης των συμμαχικών στρατευμάτων στο ελληνικό έδαφος – έως ότου δηλαδή ολοκληρωνόταν η επιστράτευση και συγκέντρωση του ελληνικού στρατού–, θα εισχωρούσε μεταξύ του τουρκικού και του ελληνικού στρατού και θα

²⁷ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.722/Β/4, Απάντηση του Αρχηγού του ΓΕΣ σε ανακοίνωση του Τουρκικού Επιτελείου.

²⁸ Το 1939, με το άνοιγμα των πιστώσεων, η Ελλάδα έδωσε πρόσθετη παραγγελία στην Αγγλία για 24 βομβαρδιστικά Blenheim και 24 καταδιωκτικά Spitfire, ενώ στη Γαλλία για 24 αεροσκάφη δίωξης Bloch 151/152. Όμως, με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι παραγγελίες αυτές έμειναν ανεκτέλεστες, καθώς οι αεροπορικές βιομηχανίες των Συμμάχων δέσμευσαν τα αεροσκάφη για την κάλυψη των εθνικών τους αναγκών. Τελικά, τα μόνα που παραδόθηκαν τον Απρίλιο του 1940 ήταν 9 αεροσκάφη Bloch 151/152, με ελάχιστα ανταλλακτικά.

²⁹ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.722/Β/10, Επιστολή του αρχηγού του Τουρκικού Επιτελείου Fevzi Cakmak προς τον αρχηγό του ΓΕΣ Αντιστράτηγο Αλέξανδρο Παπάγο (χειρόγραφη μετάφραση) της 19ης Δεκεμβρίου 1939.

ήταν σε θέση να παρακωλύσει την αποτελεσματική βοήθεια των τουρκικών δυνάμεων. Για το θέμα αυτό, ο Παπάγος, στο υπ' αριθ. 115042 έγγραφο της 10ης Ιανουαρίου 1940³⁰, επεξηγούσε στον Τούρκο ομόλογό του ότι οποιαδήποτε παρεμβολή των συμμαχικών μεταφορών, είτε διά θαλάσσης είτε σιδηροδρομικώς μέσω Τουρκίας, κατά τη διάρκεια της ελληνικής επιστράτευσης και συγκέντρωσης, θα δημιουργούσε αναπόφευκτα σύγχυση με αποτέλεσμα την επιβράδυνση της συγκέντρωσης και αρχικής στρατηγικής διάταξης του ελληνικού στρατού, καθώς και της συγκέντρωσης και της τελικής διάταξης του συνόλου των ελληνικών και συμμαχικών δυνάμεων. Αντιθέτως, η έναρξη των συμμαχικών μεταφορών αμέσως μετά την ολοκλήρωση των αντίστοιχων ελληνικών, χωρίς ενδιάμεση διακοπή, θα εξασφάλιζε την απρόσκοπτη τελική διάταξη των στρατευμάτων. Ως προς την αντιμετώπιση του κινδύνου διάσπασης του συνδέσμου μεταξύ ελληνικού και τουρκικού στρατού, λόγω της αναβολής της άφιξης των συμμαχικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, ο Παπάγος πρότεινε την άμεση ενίσχυση του τουρκικού στρατού στην Ανατολική Θράκη με συμμαχικές δυνάμεις, υπό την προϋπόθεση ότι δε θα επιβραδυνόταν η συγκέντρωση των τουρκικών δυνάμεων. Με το ίδιο έγγραφο, ο Παπάγος γνωστοποιούσε στον Τούρκο ομόλογό του ότι οι παραπάνω απόψεις βρήκαν σύμφωνο και τον αντιπρόσωπο της Ανώτατης Συμμαχικής Διοίκησης, Αντισυνταγματάρχη Mariott, με τον οποίο ο ίδιος είχε συνάντηση το Δεκέμβριο του 1939.

Και μετά τις επαφές του Νοεμβρίου 1939 το Γαλλικό Επιτελείο εξακολουθούσε να αποδίδει μεγάλη σημασία στο σχέδιο δημιουργίας βαλκανικού μετώπου. Στο μεταξύ οι Άγγλοι είχαν παραχωρήσει στη Γαλλία πλήρη ελευθερία κινήσεων στη διαχείριση του ζητήματος³¹, με αποτέλεσμα τη διεξαγωγή απευθείας συνεννοήσεων της Γαλλίας με τα ενδιαφερόμενα βαλκανικά κράτη. Έτσι, στις 23 Δεκεμβρίου 1939 έφθασε στην Αθήνα ο απεσταλμένος του Στρατηγού Gamelin³², Αντισυνταγματάρχη Mariott³³, με την ιδιότητα του καθηγητή³⁴. Ο Γάλλος αξιωματικός έφερε συστατική επιστολή³⁵ με την οποία ο Γάλλος Αρχηγός των συμμαχικών δυνάμεων ξηράς ζητούσε, αφενός, να πληροφορηθεί τις απόψεις του Παπάγου αναφορικά με τη γενική

³⁰ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.722/Β/16, Επιστολή του αρχηγού του ΓΕΣ Αντιστρατήγου Αλέξανδρου Παπάγου προς τον Τούρκο ομόλογό του Fevzi Cakmak της 10ης Ιανουαρίου 1940.

³¹ Σύμφωνα με απόρρητο έγγραφο του Γάλλου Στρατηγού Gamelin προς τον πρωθυπουργό Daladier στις 9 Δεκεμβρίου 1939, βλ. Κόκκινος, ό.π., 63.

³² Διοικητής του συνόλου των αγγλογαλλικών δυνάμεων το 1939. Στις 15 Μαΐου 1940 αντικαταστάθηκε από τον Weygand.

³³ Ο Αντισυνταγματάρχη Mariott υπήρξε μέλος της τελευταίας εκπαιδευτικής Γαλλικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Ελλάδα.

³⁴ Στόχος των Γάλλων ήταν η εξασφάλιση πλήρους μυστικότητας. Για τον ίδιο λόγο ο Gamelin έκρινε ως μη ενδεδειγμένη τη μετάβαση του ίδιου του Weygand στην Αθήνα.

³⁵ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.722/Ε/1η, Επιστολή του Στρατηγού Gamelin προς τον αρχηγό του ΓΕΣ Στρατηγό Παπάγο.

κατάσταση, αφετέρου, διαβεβαίωνε για άλλη μια φορά το Ελληνικό Επιτελείο για την παροχή άμεσης και πλήρους βοήθειας στην Ελλάδα, όποτε εκείνη το ζητούσε. Ο Αρχηγός του ΓΕΣ, στην από 27 Δεκεμβρίου αναφορά του προς τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης και Υπουργό Στρατιωτικών σχετικά με όσα ειπώθηκαν στη συνάντηση αυτή³⁶, επανέλαβε την πρότασή του για την κατάρτιση ενός γενικού συμμαχικού σχεδίου. Σε περίπτωση που επαληθεύονταν οι πιο δυσοίωνες προβλέψεις, δηλαδή επεκτεινόταν ο πόλεμος στα Βαλκάνια και οι Δυτικές Δυνάμεις, η Ελλάδα και η Τουρκία υποχρεώνονταν να αντιμετωπίσουν τη Βουλγαρία ως αντίπαλο, έθετε ως πρωταρχική επιδίωξη την απόκτηση βάθους από θαλάσσης και συνεπώς την εξουδετέρωση της Βουλγαρίας. Επίσης, διαβεβαίωνε ότι ο ελληνικός στρατός θα βοηθούσε στην αποβίβαση των συμμαχικών δυνάμεων, εφόσον ολοκληρωνόταν η επιστράτευση και συγκέντρωσή του, διατύπωσε όμως αμφιβολίες σχετικά με την αποτελεσματική αντιμετώπιση μιας εχθρικής ενέργειας στη Βαλκανική από τις τρεις μεραρχίες που θα μετέφεραν οι Γάλλοι από τη Συρία. Ο Mariott διαβίβασε τη γαλλική άποψη ότι η συμμαχική βοήθεια δε θα συνίστατο μόνο από τις προαναφερόμενες τρεις μεραρχίες, αλλά ότι θα ήταν όση χρειαζόταν με αποστολή στρατευμάτων «εξ Αιγύπτου, Αφρικής και Μητροπολιτικά». Στη συνέχεια όμως ο Γάλλος αντισυνταγματάρχης ουσιαστικά αποκάλυψε την ένδεια της πολεμικής βιομηχανίας των Συμμάχων, η οποία «μη αποκτήσασα ακόμη τον ανώτατον ρυθμόν εν τη παραγωγή της και αντιμετώπισασα συγχρόνως τας ανάγκας των Συμμαχικών Στρατών και πρώτην τινα ενίσχυσιν άλλων Κρατών ως της Τουρκίας, της Ελλάδος, της Ρουμανίας, της Φιλανδίας κ.λ.π., θα δυνηθή από της ανοίξεως να ανταποκριθή πληρέστερον προς πάσας τας ανάγκας ταύτας [...]»³⁷. Ακόμη μια υπόσχεση χωρίς αντίκρισμα.

Ακολούθησαν άλλες δύο μυστικές συναντήσεις μεταξύ Παπάγου-Mariott, στο πλαίσιο των οποίων ο Έλληνας αντιστράτηγος επέδωσε την από 26 Δεκεμβρίου 1939 επιστολή του³⁸, με την οποία ζητούσε την προσωπική παρέμβαση του Gamelin για την ταχύτερη δυνατή ικανοποίηση των αναγκών σε πολεμικό υλικό³⁹, καθώς και σχετικό μνημόνιο στο οποίο εξέθετε τις ελληνικές απόψεις⁴⁰.

³⁶ Στο ίδιο, Φ.722/Ε/3, Αναφορά του αρχηγού του ΓΕΣ Αντιστράτηγου Παπάγου σχετικά με τη συνομιλία του με τον Αντισυνταγματάρχη Mariott, εντεταλμένο του Στρατηγού Gamelin, της 27ης Δεκεμβρίου 1939.

³⁷ Στο ίδιο.

³⁸ Παπάγος, ό.π., 168.

³⁹ Πράγματι, με την παρέμβαση του Gamelin, ικανοποιήθηκε μερικώς το αίτημα για αποστολή αυτομάτων όπλων. Έτσι, από το Δεκέμβριο του 1939 έως τον Απρίλιο του 1940 η Γαλλία παρέδωσε 400 (από παραγγελία 1.200) πολυβόλα Hotchkiss και 200 (από παραγγελία 1.500) οπλοπολυβόλα Hotchkiss. Επίσης, παρελήφθησαν: 1 πλήρες πυροβόλο των 155/17, 100.000 αντιασφυξιογόνες προσωπίδες, 50 φορτηγά αυτοκίνητα Renault, 2 πλήρως οργανωμένα αυτοκίνητα συνεργεία, 100 μοτοσικλέτες και 50.000 φυσίγγιοφόροι ταινίες πολυβόλου Saint Etienne και ανταλλακτικά του ίδιου πολυβόλου, βλ. Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.633/Α/1, Έκθεση πεπραγμένων της

Στο σημείο αυτό τερματίστηκαν οι μεταξύ του Ελληνικού Επιτελείου και των Συμμάχων συνεννοήσεις για τη δημιουργία βαλκανικού μετώπου και την παροχή ενισχύσεων προς την Ελλάδα. Επαφές που τελικά δεν είχαν αίσια έκβαση. Κατά τον Παπάγο «εις τα ελληνικά απόψεις [...] ουδεμία ποτέ σαφής και συγκεκριμένη απάντησις εδόθη και ουδεμία εν συνεχεία σοβαρά προπαρασκευαστική εργασία εγένετο επί τη βάσει αυτών. Οι εν Αθήναις Στρατιωτικοί Ακόλουθοι των δύο Δυτικών Δυνάμεων περιωρίζοντο μόνον να ζητώσι πληροφορίας τινάς [...] τας οποίας ου μόνον οιοσδήποτε Στρατιωτικός Ακόλουθος έχων ιδικήν του καλώς οργανωμένην υπηρεσίαν θα ηδύνατο μόνος να συλλέξη, αλλά και τας οποίας υπέθετον ότι έδει να κατέχωσιν, λαμβανομένου μάλιστα υπ' όψιν ότι Γαλλικά και Αγγλικά εκπαιδευτικά αποστολαί επί σειράν ετών είχαν παραμείνει εν Ελλάδι»⁴¹.

Οι ύστατες προσπάθειες της Γαλλίας

Παρ' όλα αυτά, το ζήτημα της δημιουργίας βαλκανικού μετώπου συνέχισε να απασχολεί το Γαλλικό Γενικό Στρατηγείο. Σε σημείωμά του στις 4 Ιανουαρίου 1940 ο Gamelin αναφερόταν στις εγγυήσεις που παρείχε ο Αρχηγός του Ελληνικού ΓΕΣ αναφορικά με την απόβαση συμμαχικού εκστρατευτικού σώματος στη Θεσσαλονίκη υπό την επιφύλαξη επαρκούς υποστήριξης από αεροπορικές δυνάμεις και μονάδες αντιαεροπορικής άμυνας. Το Ανώτατο Στρατηγείο θα διατηρούσε τις επαφές του με τα αρχηγεία Ελλάδας, Γιουγκοσλαβίας και Ρουμανίας, χωρίς να δεσμεύει τους αρχηγούς των βρετανικών επιτελείων⁴².

Ακολούθως, το Φεβρουάριο του 1940 ο Weygand ζήτησε την έγκριση αποστολής δύο Γάλλων αξιωματικών, προκειμένου να προβούν σε αναγνώριση των αεροδρομίων που θα διέθετε η ελληνική Διοίκηση για τη συμμαχική αεροπορία σε περίπτωση πολέμου. Πράγματι, στις αρχές Μαρτίου δύο Γάλλοι αξιωματικοί της αεροπορίας έφθασαν για το σκοπό αυτό στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το από 14 Μαρτίου 1940 έγγραφο του Weygand προς τον Gamelin, οι αξιωματικοί κατά την εκτέλεση της αποστολής τους διαπίστωσαν ότι η οργάνωση των αεροδρομίων ήταν πλήρης και ότι αυτά ανταποκρίνονταν στις ανάγκες των Συμμάχων. Την ίδια ημέρα ο Γάλλος αρχηγός των γαλλικών στρατευμάτων στη Συρία απηύθυνε ευχαριστήρια επιστολή στον Παπάγο για τις ευκολίες που παρείχε το Ελληνικό ΓΕΣ στους δύο αξιωματικούς. Ο Παπάγος, με επιστολή του στις 28 Μαρτίου 1940, ζήτησε και πάλι

Διεύθυνσης Πυροβολικού του Υπουργείου Στρατιωτικών κατά την πολεμική περίοδο από 28/10/1940 έως 27/4/1941, 14-15. Χρήστος Ζ. Σαζανίδης, *Τα Όπλα των Ελλήνων*, Θεσσαλονίκη 1995, 78.

⁴⁰ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.722/Ε/1ζ, Μνημόνιο του αρχηγού του ΓΕΣ Αντιστράτηγου Παπάγου προς τον Στρατηγό Gamelin (στη γαλλική) της 26ης Δεκεμβρίου 1939.

⁴¹ Παπάγος, ό.π., 85-86.

⁴² Κόκκινος, ό.π., 67.

από τον Weygand να καταβάλει κάθε προσπάθεια για τη χορήγηση των υλικών που είχε επανειλημμένα ζητήσει⁴³. Όμως «αι κυβερνήσεις Αγγλίας και Γαλλίας ου μόνον δεν μας εχορήγησαν τα υλικά τα οποία πλειστάκις είχομεν ζητήσει, αλλά και κατεκράτησαν προς ιδίαν των χρήσιν και όσα είχομεν παραγγείλει εις τα αγοράς των, [...] υλικά που είχομεν απόλυτον ανάγκην και ων την έλλειψιν ησθάνθη σοβαρώς, κατά τας μετέπειτα επιχειρήσεις του, ο Ελληνικός Στρατός»⁴⁴.

Στο μεταξύ οι Γάλλοι δε φείδονταν επιχειρημάτων σχετικά με τη δημιουργία βαλκανικού μετώπου. Σε σημείωμά του στις 10 Μαρτίου 1940 ο Gamelin εξηγούσε ότι μια ενέργεια στα Βαλκάνια θα ήταν προτιμότερη για τη Γαλλία από τη δημιουργία βορείου μετώπου στη Σκανδιναβία, καθώς τα βαλκανικά κράτη θα παρείχαν ενίσχυση περίπου 100 μεραρχιών σε αντίθεση με τη Σουηδία και τη Νορβηγία που θα παρείχαν υποστήριξη με μόλις 10 μεραρχίες. Οπότε και η Γερμανία θα ήταν υποχρεωμένη να αποσύρει από το Δυτικό Μέτωπο ανάλογο αριθμό στρατευμάτων⁴⁵. Όμως το Μάιο του 1940 αναγκάστηκαν να αναβάλουν τα σχέδιά τους. Στο σημείωμα του Weygand της 27ης Μαΐου 1940 αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Προτάσεις διά μίαν κοινήν γαλλοβρετανικήν στρατιωτικήν πολιτικήν εν περιπτώσει ενάρξεως των εχθροπραξιών υπό της Ιταλίας εις την Μεσόγειον. Το ανώτατον γαλλικόν αρχηγείον υπό την πίεσιν των γεγονότων εις το βορειοανατολικόν μέτωπον ευρίσκειται εις την ανάγκην ν' αναβάλη τουλάχιστον επί του παρόντος πάσαν επιχείρησιν αποβάσεως εις Θεσσαλονίκην, και πάσαν σημαντικώτεραν επιθετικήν δράσιν εις Τριπολίτιδα [...]»⁴⁶.

Η ραγδαία εξέλιξη των πολεμικών γεγονότων⁴⁷ εκείνη την εποχή και η γερμανική εισβολή στη Γαλλία οδήγησαν στην οριστική ματαίωση του σχεδίου σχηματισμού βαλκανικού συμμαχικού μετώπου και τις προσπάθειες της Ελλάδας για ενίσχυση του στρατού της σε αδιέξοδο.

Συμπεράσματα

Η θεωρία του Γαλλικού Επιτελείου Στρατού αναφορικά με ένα πιθανό βαλκανικό Θέατρο Επιχειρήσεων που θα καθόριζε το αποτέλεσμα της νέας ευρωπαϊκής σύρραξης ήταν εξαρχής καταδικασμένη να ναυαγήσει. Οι εσφαλμένες γαλλικές εκτιμήσεις ότι το περιορισμένης έκτασης Δυτικό Μέτωπο, με ισχυρά στρατεύματα και οχυρώσεις και από τις δύο πλευρές, θα παρείχε μικρές πιθανότητες

⁴³ Παπάγος, ό.π., 253.

⁴⁴ Στο ίδιο, 86.

⁴⁵ Κόκκινος, ό.π., 69.

⁴⁶ Στο ίδιο, 70.

⁴⁷ Στις 14 Μαΐου 1940 η Ολλανδία συνθηκολόγησε με τους Γερμανούς. Ακολούθησε στις 28 Μαΐου η συνθηκολόγηση του Βελγίου.

διεξαγωγής αποφασιστικών ελιγμών ή επιχειρήσεων, ακόμη και στην περίπτωση επέκτασής του, σε συνδυασμό με την άτοπη προσπάθεια αναβίωσης των στρατηγικών κινήσεων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπό εντελώς διαφορετικούς πολιτικοστρατιωτικούς συσχετισμούς, δεν έβρισκαν οπαδούς στους κόλπους της συμμαχού Αγγλίας. Επιπρόσθετα, οι ελάχιστες, για ένα τόσο μεγαλεπήβολο σχέδιο, διαθέσιμες στρατιωτικές δυνάμεις και η ανεπάρκεια εξοπλισμού της συμμαχικής πολεμικής μηχανής μόνο ανησυχία δημιουργούσαν στην Ελλάδα και στα άλλα κράτη της Βαλκανικής Συνεννόησης⁴⁸. Όμως κι αυτά με τη σειρά τους, στερούμενα της απαραίτητης σύμπνοιας και συσπείρωσης, αδυνατούσαν να προασπίσουν το κοινό συμφέρον, που επέβαλε την έγκαιρη προετοιμασία της αμυντικής οργάνωσής τους σε περίπτωση επίθεσης⁴⁹.

Επιπρόσθετα, η έλλειψη ενιαίας συμμαχικής στρατηγικής και ακόμη περισσότερο η επιδίωξη διαφορετικών στόχων, δηλαδή η κατ' ουσία ικανοποίηση των στενών εθνικών συμφερόντων, στάθηκε ίσως ο κυριότερος ανασταλτικός παράγοντας στην ευόδωση των προαναφερόμενων συνεννοήσεων. Τα σχέδια των Συμμάχων υπαγορεύονταν από τα πολιτικοστρατηγικά δεδομένα που, κατά την κρίση τους, εξυπηρετούσαν, αφενός μεν, τις ίδιες, αφετέρου δε, τις ευθύνες και δεσμεύσεις που είχαν αναλάβει ως οι κατεξοχήν ρυθμιστές του παγκόσμιου πολιτικού γίγνεσθαι. Η Γαλλία επιδίωκε τη δημιουργία ενός βαλκανικού Θεάτρου Επιχειρήσεων, με στόχο τον αποκλεισμό της καθόδου της Γερμανίας και της Σοβιετικής Ένωσης στα Στενά και το Αιγαίο, αλλά και την άσκηση εντονότερης οικονομικής πίεσης στη Γερμανία⁵⁰. Η πολιτική της Βρετανίας απέβλεπε στην προσπάθεια να παραμείνουν ουδέτερα τα βαλκανικά κράτη και η Ιταλία, καθώς προείχαν η ασφάλεια των θαλάσσιων μεταφορών στο Αιγαίο και γενικότερα η αποτροπή ενδεχόμενης απειλής από τη βαλκανική περιοχή κατά των συμφερόντων της στη Μέση Ανατολή. Τέλος, η Ελλάδα, με ευρύτερο γνώμονα τη διασφάλιση της εθνικής της ακεραιότητας και

⁴⁸Στην από 23 Μαρτίου 1940 αναφορά του Αντιστρατήγου Παπάγου προς τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, σύμφωνα με το Τουρκικό Επιτελείο «τα στρατεύματα του Στρατηγού Weygand, όντα κατά το μεγαλύτερον μέρος αποικιακά και με παλαιόν υλικόν, επί πλέον δε και απείθαρχα [...] όχι μόνον δεν είναι, κατά τους Τούρκους, εις θέσιν να προσφέρωσιν αποτελεσματικήν βοήθειαν αλλ' αποτελούσι και κίνδυνον διά τα Τουρκικά Στρατεύματα αν τυχόν κληθώσι ταύτα να συμπολεμήσωσι μετ' αυτών», βλ. Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Φ.736/ΠΓ/1, Αναφορά του αρχηγού του ΓΕΣ Αντιστράτηγου Παπάγου σχετικά με τη συνομιλία του με τον Τούρκο στρατιωτικό ακόλουθο της 23ης Μαρτίου 1940.

⁴⁹Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε ο Παπάγος με την υποβολή προσχεδίου ελληνοτουρκικής στρατιωτικής σύμβασης προς τον Αρχηγό του Τουρκικού Επιτελείου στις 29 Νοεμβρίου 1939, χωρίς όμως αποτέλεσμα, βλ. στο ίδιο, Φ.722/Β/9, Επιστολή του αρχηγού του ΓΕΣ Αντιστράτηγου Αλέξανδρου Παπάγου προς τον Τούρκο ομόλογό του Fevzi Cakmak (χειρόγραφο στα ελληνικά) της 29ης Νοεμβρίου 1939, και Φ.722/Β/1, Σχέδιο στρατιωτικής σύμβασης Ελλάδας-Τουρκίας, 1939.

⁵⁰Κόκκινος, ό.π., 69.

ανεξαρτησίας, αναδείκνυε –δικαίως στη συγκεκριμένη περίπτωση– ως απαραίτητη παράμετρο της επιτυχίας του εξεταζόμενου σχεδίου την ικανοποίηση ενός ζωτικής σημασίας για την ίδια ζητήματος, δηλαδή την επιτάχυνση του ρυθμού της πολεμικής προπαρασκευής της χώρας. Όμως, όπως φάνηκε, οι ελληνικές επιδιώξεις δε βρίσκονταν στην κορυφή της αντίστοιχης λίστας των Συμμάχων. Η τουρκική διαμεσολάβηση το Νοέμβριο του 1939 ήταν ένας εύσχημος τρόπος για να αποφύγουν οι Δυτικές Δυνάμεις τη ρύθμιση των στρατιωτικοοικονομικών ζητημάτων που πρωτίστως απασχολούσαν το Ελληνικό Επιτελείο.

Οι εμπιστευτικές ελληνογαλλικές επαφές 1939-1940 ήταν ένα αυτοτελές επεισόδιο στο μακρύ σίριαλ των διεθνών πολιτικοστρατιωτικών σχέσεων. Η διάψευση των ελληνικών προσδοκιών για επαρκή συμμαχική λύση στο πρόβλημα της πολεμικής της προπαρασκευής σίγουρα έφερε απογοήτευση, δεν ήταν όμως ικανή να διαρρήξει τις σχέσεις της Ελλάδας με τη Γαλλία. Η έστω και μερική ικανοποίηση των ελληνικών αναγκών με την προσωπική παρέμβαση του Στρατηγού Gamelin ήταν τονωτική ένεση για τον ελληνικό στρατό, που λίγους μήνες αργότερα θα βρισκόταν αντιμέτωπος με μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στην ιστορία του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Buchner, Alex, *Η Γερμανική Εκστρατεία εις την Ελλάδα (Πρωτότυπος Τίτλος: Der Deutsche Griechenland Feldzug)*, Εκτύπωση Μιχαήλ Α. Χίου, Αθήνα 1961.
- Richter, Heinz A., *Η Ιταλο-γερμανική Επίθεση εναντίον της Ελλάδος (Πρωτότυπος Τίτλος: Griechenland im Zweiten Weltkrieg)*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 1998.
- Αρχηγείον Στρατού/Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού, *Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού 1923-1940*, Αθήναι 1969 (ανατύπωση 1983).
- Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας/Υπηρεσία Ιστορίας Αεροπορίας, *Ιστορία της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας*, τόμος Γ', Αθήνα 1990.
- Γενικόν Επιτελείον Στρατού/Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού, *Εφοδιασμοί του Στρατού εις Υλικά Οπλισμού και Πυρομαχικών Πυροβολικού και Πεζικού κατά τον Πόλεμον 1940-41*, Αθήναι 1982.
- *Επίτομη Ιστορία του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού Πολέμου 1940-1941*, Αθήνα 1984.
- *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον. Αίτια και Αφορμαί του Ελληνοϊταλικού Πολέμου 1940-1941*, Αθήνα 1959.
- Δεσποτόπουλος, Αλέξανδρος, *Η Πολεμική Προπαρασκευή της Ελλάδος 1923-1940*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1998.
- Δημητρακόπουλος, Σοφοκλής Γ., Αλέξανδρος Λ. Ζαούσης, *Η Συμμετοχή της Ελλάδος στον Β' Παγκόσμιον Πόλεμον*, τόμος Β', Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1998.
- Ζαούσης, Αλέξανδρος Λ., *Οι Δύο Όχθες 1939-1945*, Μέρος Α', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1987.
- Ημερολόγιο Ιωαν. Μεταξά, *Το Προσωπικό του Ημερολόγιο*, τόμος Δ', Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 1950.
- Κόκκινος, Διονύσιος Α., *Οι Δύο Πόλεμοι 1940-1941*, τόμος Β', Εκδοτική Εταιρεία «Ο Πλάτων», Αθήνα 1946.
- Κολιόπουλος, Ιωάννης, «Εσωτερικές και Εξωτερικές Εξελιξεις από την 1η Μαρτίου 1935 ως την 28η Οκτωβρίου 1940», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΕ', Αθήνα 1978, 382-411.
- Κοραντής, Αντώνιος Ι., *Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης (1919-1955)*, τόμος Β', Θεσσαλονίκη 1971.
- Κύρου, Αλέξης, *Όνειρα και Πραγματικότητα*, Εκτύπωση Π. Κλεισιούνης, Αθήνα 1972.
- Λάσκαρις, Σ. Θ., *Διπλωματική Ιστορία της Συγχρόνου Ευρώπης (1914-1939)*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1954.
- Λιναρδάτος, Σπύρος, *Η Εξωτερική Πολιτική της 4ης Αυγούστου*, τόμος Α', Εκδόσεις Διάλογος, Αθήνα 1975.
- Μαθιόπουλος, Βάσος Π., *Η Συμμετοχή της Ελλάδος στον Β' Παγκόσμιον Πόλεμον*, τόμος Α', Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1998.
- Μουρέλος, Ιωάννης, «Η Ελλάδα και η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων στα Βαλκάνια

- 1939-1941. Ιστορία ενός ραντεβού που χάθηκε», *ACTA του ΚΖ' Διεθνούς Συνεδρίου Στρατιωτικής Ιστορίας, 19-25 Αυγούστου 2001*, ΕΕΣΙ, Αθήνα 2002.
- Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Εκδοτική Αθηνών, 1990.
- Παπάγος, Αλέξανδρος, *Ο Ελληνικός Στρατός και η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του από Αυγούστου 1923 μέχρις Οκτωβρίου 1940*, Αθήνα 1945.
- *Ο Πόλεμος της Ελλάδος 1940-1941*, Αθήνα 1995.
- Παπαδάκης, Β. Π., *Διπλωματική Ιστορία του Ελληνικού Πολέμου 1940-1945*, Αθήνα 1956.
- Πάπυρος Larousse Britannica*.
- Πιπινέλης, Παναγιώτης, *Ιστορία της Εξωτερικής Πολιτικής της Ελλάδος 1923-1941*, Οίκος Μ. Σαλίβερου ΑΕ, Αθήνα 1948.
- Σαζανίδης, Χρήστος Ζ., *Ξένοι, Βάσεις και Πυρηνικά στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη 1985.
- *Τα Όπλα των Ελλήνων*, Εκδόσεις Μαίανδρος, Θεσσαλονίκη 1995.
- Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, τόμος Α', Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1992.
- Ψυρούκης, Νίκος, *Η Νεοελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983.